

บทที่ ๔

เปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดวินัยในพุทธศาสนาเถรวาท กับหลักการ ลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในบทที่ ๔ นี้ ผู้วิจัยเปรียบเทียบอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์ รวมทั้งเทคนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กับหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบเทียบอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การศึกษาเปรียบเทียบอธิกรณ์และระงับอธิกรณ์กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญาพบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกันคือ กระบวนการฟ้องได้แก่นุวาทาธิกรณ์กับการฟ้องคดี กระบวนการพิจารณาได้แก่สัมมุขาวินัย และตัดสินปียสีกากับการพิจารณาพิพากษา กระบวนการพิพากษาได้แก่เขยอชสีกากับการพิพากษา และกระบวนการระงับโทษได้แก่ฉัดฉัดการกวินัยกับการประนีประนอมยอมความ โดยมีรายละเอียดการเปรียบเทียบไว้ต่อไปนี้คือ

๔.๑.๑ เปรียบเทียบอนุวาทาธิกรณ์กับการฟ้องคดี

ก. อนุวาทาธิกรณ์ ก็คือ การโจท^๑ การฟ้องร้องภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติผิดหลักประพฤติพรหมจรรย์ เพราะภิกษุที่ละเมิดสิกขาบท ภิกษุที่ประพฤติทรมามีภริยามารยาทไม่เหมาะสม ภิกษุที่เลี้ยงชีพในทางที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย รวมทั้งภิกษุที่มีมิจจาติภูมิจิตเห็นไม่ตรงตามพระธรรมวินัยอันจะเป็นสาเหตุทำให้การประพฤติปฏิบัติผิดเพิ่มขึ้นไป เหล่านี้

^๑ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐.

ล้วนเป็นการดำเนินชีวิตที่ผิดหลักพรหมจรรย์ทั้งสิ้น และมีผลกระทบต่อความเชื่อถือศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อสงฆ์ และพระพุทธศาสนา พุทธบริษัทเป็นโจทก์ฟ้องได้

ข. การฟ้องอาญา^๒ เป็นการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลจะต้องมีโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ เนื่องจากการกระทำในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศกับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากผลแห่งการกระทำผิดอาญา เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้ รวมทั้งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง

๔.๑.๒ เปรียบเทียบสัมมุขาวินัยและตัสสปิยสิกกับการพิจารณา พิพากษา

ก. สัมมุขาวินัย^๓ เป็นวิธีระงับข้อปัญหาหรือกรณีซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้งโจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้ากันเพื่อทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ยกเรื่องราวข้อปัญหาที่เกิดขึ้นมาพิจารณาวินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เกิดความรอบคอบรัดกุมเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และการวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้องมีความเห็นตรงกัน โดยไม่มีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้านโดยใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็นเกณฑ์ คือ การตัดสินว่าถูก หมายถึงถูกต้องตามหลักพระธรรม หลักพระวินัย การตัดสินว่าผิด หมายถึง ผิดจากหลักพระธรรมหลักพระวินัย เป็นต้น วิธีสัมมุขาวินัยเป็นวิธีที่ระงับกรณีทุกประเภท ส่วนตัสสปิยสิก^๔ หมายถึง กรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นผู้เลวทราม ได้แก่ การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ให้การกลับไปกลับมา เดียวปฏิเสธ เดียวสารภาพ พุคฺคสาซึ่งหน้า พุคฺคกลบเกลื่อนข้อที่ถูกซัก แต่พิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดแม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับหรือเพิ่มโทษอาบัติที่ต้อง

^๒ นกร พจนนพวงษ์, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^๓ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๑๖/๒๗/๑๐

^๔ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๕๘๕/๒๗/๑๐, ๕๘๕/๒๗๐.

ข. การพิจารณาในศาลชั้นต้น^๕ การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้า ศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำ ผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจกรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป เมื่อถึงวันนัดพิจารณาโดยปกติจะเป็นนัด สอบปากคำให้การจำเลยก่อนว่าจะรับสารภาพหรือปฏิเสธตามข้อหาของโจทก์ กระบวน พิจารณาในนัดพิจารณานั้น ศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ถ้าจำเลยรับสารภาพ ในข้อหาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่ถึงห้าปี และโจทก์ไม่ติดใจสืบพยาน ศาลก็จะตัดสินมี คำพิพากษาได้โดยไม่ต้องสืบพยาน แต่ถ้าจำเลยปฏิเสธ โจทก์จะต้องสืบพยานก่อน การนัด พิจารณาสืบพยานโจทก์หรือจำเลย หรือนัดเพื่อพิจารณาในเรื่องใดก็ตามในคดีอาญาต้อง กระทำต่อหน้าจำเลย

สัมมนาวิชานี้ เป็นวิธีระงับข้อพิพาทอาชญากรรมซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า โดย กำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้งโจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้า กันเพื่อทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ยก เรื่องราวข้อปัญหาที่เกิดขึ้นมาพิจารณาวินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูปร่วมกัน ดำเนินการเพื่อให้เกิดความรอบคอบรัดกุมเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และการวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้อง มีความเห็นตรงกัน โดยไม่มีกฤษฎีครูปหนึ่งคัดค้านโดยใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็น เกณฑ์ ส่วนคัสสปาปิยสิกาได้แก่ การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ให้ การกลับไปกลับมาด้วยปฏิเสธ เดี่ยวสารภาพ พุคฺคฺสาซึ่งหน้า พุคฺคฺกลบเลื่อนข้อที่ถูกซัก แต่ พิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดแม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับ เมื่อสงฆ์พิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ แล้วเห็นว่าได้ละเมิดจริงก็ลงโทษและให้ประพฤติ วัตรเป็นการเพิ่มโทษให้หลายจำจะได้อีกไม่กระทำอีก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขั้นตอนการ ลงคัสสปาปิยสิกาไว้ด้วยความรอบคอบ เช่น ทำต่อหน้า สอบถามก่อน ที่สำคัญที่สุดทรงให้ สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำโดยธรรม ทั้งนี้เพื่อให้การลงโทษเป็นไปด้วยความยุติธรรม ถูกต้องตรง ตามข้อเท็จจริง ป้องกันการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิด เปรียบเสมือนการพิจารณา และ พินิจพิเคราะห์คดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของราชอาณาจักรไทย

^๕ สัก กอแสงเรือง, **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๐.

๔.๑.๓ เปรียบเทียบ เภยยสิกขากับการพิพากษา

ก. เภยยสิกขา^๖ เป็นวิธีระงับข้อพิพาทวิวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็นเรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อพิพาทจะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการแตกแยกในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดให้ใช้วิธีการจับสลากออกเสียงลงมติ หรือการคุะแนนเสียงข้างมาก และถือเอาความเห็นของคนข้างมากเป็นเกณฑ์ในการยุติปัญหา โดยความเห็นของคนข้างมากนั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย ต้องอยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรม มิใช่ในทำนองพวกมากลากไป ถ้าผิดธรรมวินัย แม้จะมีคะแนนเสียงมากเพียงใดก็ใช้ไม่ได้ ทั้งนี้ให้ทำเป็นการสงฆ์ โดยมีการสวดประกาศแต่งตั้งภิกษุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เป็นผู้จับสลาก ถือเป็นธรรมวาที ภิกษุผู้ปราศจากความลำเอียงด้วยอคติ^๗ และรู้หลักวิธีวิธีการจับสลาก การระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีเขภยยสิกขาจึงจะชอบด้วยพระธรรมพระวินัย

ข. การพิพากษา^๘ การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน จะเป็นผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี เมื่อนัดเสร็จแล้วจะปรึกษากับองค์คณะ โดยในสำนวนคดีนั้นที่หน้าปกสำนวนมุมด้านซ้ายบนจะมีชื่อผู้พิพากษา ๒ คน ชื่อบนสุดเป็นชื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ชื่อล่างเป็นชื่อองค์คณะ เพราะตามมาตรา ๒๓๑ วรรคแรก แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมบัญญัติว่าศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน จึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง โดยผู้พิพากษาองค์คณะต้องร่วมพิจารณาคดีด้วย ไม่ว่าจะมีจำนวนครั้งเท่าใดก็ตาม ซึ่งคู่ได้จากรายงานกระบวนการพิจารณา

๔.๑.๔ เปรียบเทียบวินิจฉัยถาวรวินัยกับการประนีประนอมยอมความ

ก. วินิจฉัยถาวรวินัย^๙ โดยความหมายของคำแล้ว คือ ใช้ระงับดังกลบไว้ด้วยเหตุอันนั้นคือ กระบวนการระงับอธิกรณ์ โดยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน ไม่จำเป็นต้องสะสางข้อพิพาทสอบสวนเพื่อจะบอกว่า ใครผิดใครถูก วิธีวินิจฉัยถาวรวินัยนี้ เป็นวิธีระงับอธิกรณ์ที่ใช้ในเมื่อจะระงับลหุภาบัติที่เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤติไม่สมควร และขัดทอกันเป็นเรื่องนุ่งงับซับซ้อน ชวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวขัดกันไปไม่มีที่สิ้นสุด จะ

^๖ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๖๑๑/๒๘๔

^๗ สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๖.

^๘ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๕๘๕/๒๓/๑๐.

ระงับด้วยวิธีอื่นก็จะเป็นเรื่องลูกกลมไปเพราะถ้าจะสืบสวนสอบสวนปรับให้กันและกันแสดงอาบัติ ก็มีแต่จะทำให้อธิกรณ์รุนแรงขึ้น จึงระงับด้วยติณวัตรการวิธี คือ แบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสียเช่นกรณีภิกษุในกรุงโกสัมพีแตกกันเป็นตัวอย่าง ไม่ต้องสืบสวนสอบสวน เหตุเหตุอธิกรณ์เดิม

ข. สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป^๕ ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือประนีประนอมยอมความกัน โดยถูกต้องตามกฎหมาย สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป ในคดีความผิดต่อส่วนตัวเมื่อผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือถอนฟ้องในชั้นศาล หรือยอมความกันไม่ว่าในชั้นสอบสวน หรือชั้นศาลใดก็ตาม

แผนภูมิที่ ๑ ตารางเปรียบเทียบความเหมือนกันของอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
๑. กระบวนการฟ้อง อนุวาทาธิกรณ์ หมายถึง การฟ้องร้องภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติผิดศีลธรรม หรือกฎหมาย	๑. กระบวนการฟ้อง การฟ้องอาญา หมายถึง การฟ้องร้องแก่ผู้ก่อให้เสียหายจากผลการกระทำผิดอาญา
๒. กระบวนการพิจารณา สัมมุขาวินัย หมายถึง วิธีระงับข้อปัญหาอธิกรณ์ซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้งโจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้ากันเพื่อทำการไต่สวนสอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง	๒. กระบวนการพิจารณา การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออ้างอย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ

^๕ สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
ตัลสถาปียลิกา หมายถึง กรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นผู้เลวทราม ได้แก่การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ให้การกลับไปกลับมา เคี้ยวปฏิเสธ เคี้ยวสารภาพ พุคฺมุสาซึ่งหน้า แต่หากสงฆ์พิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดนั้น แม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับ หรือเพิ่มโทษอาบัติที่ต้อง	ก็ให้ศาลจดยางานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป เมื่อถึงวันนัดพิจารณาโดยปกติจะเป็นนัดสอบปากคำให้การจำเลยก่อนว่าจะรับสารภาพหรือปฏิเสธตามข้อหาของโจทก์ กระบวนพิจารณาในนัดพิจารณานั้น ศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ถ้าจำเลยรับสารภาพในข้อหาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่ถึงห้าปี และโจทก์ไม่คิดใจสืบพยาน ศาลก็จะตัดสินมีคำพิพากษาได้โดยไม่ต้องสืบพยาน แต่ถ้าจำเลยปฏิเสธ หรือให้การกลับไปกลับมา โจทก์จะต้องสืบพยานก่อน การนัดพิจารณาสืบพยานโจทก์หรือจำเลย หรือนัดเพื่อพิจารณาในเรื่องใดก็ตามในคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย
๓. กระบวนกรพิพากษา เยญยลิกา หมายถึง วิธีระงับข้อปัญหาวิวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็นเรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหาจะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการแตกแยกในหมู่สงฆ์ เปรียบเสมือนคำพิพากษาของศาล	๓. กระบวนกรพิพากษา การพิพากษา หมายถึง การทำคำพิพากษาของผู้พิพากษาเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา กรณีศาลจังหวัดผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้เขียนคำพิพากษา แล้วให้ผู้พิพากษาองค์คณะอีก ๑ คนลงชื่อร่วมเพื่อเห็นชอบ ส่วนศาลแขวงผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้เขียนคำพิพากษาโดยไม่มีองค์คณะ

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
๔. กระบวนการระงับโทษ ปฏิกูญัตตการณ์ หมายถึง กระบวนการระงับอธิกรณ์ในกรณีเมื่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาขอรับสารภาพว่าตัวเองได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา คณะสงฆ์ก็ลงความผิดตามพระวินัยในข้อกล่าวหา ติณวัตถารกวินัย หมายถึง คู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน ไม่จำเป็นต้องสะสางหรือฟ้องสอบสวนเพื่อจะบอกว่า ใครผิดใครถูก	๔. กระบวนการระงับโทษ วิธีการรอกการลงโทษ หมายถึง หากจำเลยรับสารภาพและคดีโทษไม่สูง ศาลก็มีพิพากษารอกการลงโทษ เพื่อจะได้ผลสมความมุ่งหมายของกฎหมายในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดี สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป หมายถึง คดีความผิดต่อส่วนตัว คู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป

**แผนภูมิที่ ๒ ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์
กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา**

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
๑. กระบวนการฟ้อง อนุวาทิกรณ์ หมายถึง การฟ้องร้องกฤษฎีกา ทั้งที่ประพาศคดีหลักพรหมจรรย์	๑. กระบวนการฟ้อง การฟ้องอาญา หมายถึง การฟ้องร้องแก่ผู้ก่อให้ ความเสียหายจากผลการกระทำผิดอาญาเท่านั้น
๒. กระบวนการพิจารณา สัมมุขาวินัย หมายถึง วิธีระงับข้อปัญหา อธิกรณ์โดยทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่ง หน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความ จริง ยกเรื่องราวข้อปัญหาที่เกิดขึ้นมา พิจารณาวินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เกิดความ รอบคอบรัดกุมเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และ การวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้องมีความเห็น ตรงกัน โดยไม่มีกฤษฎีกาหรือรูปหนึ่งคัดค้าน และใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็น เกณฑ์ ตัสสาปาปิยสิกา หมายถึง การกำหนด ฎีกาที่ไม่มีความละอาย ละเมิดอาบัติแล้วมี เจตนาหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับผิด แต่เมื่อสงฆ์ พิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ แล้วเห็น ว่าได้ละเมิดจริงก็ลงโทษและให้ประพาศ วัตรเป็นการเพิ่มโทษให้หลายจำจะได้ไม่ กระทำอีก และการประพาศวัตรเป็นการตัด สิทธิ หากประพาศวัตรไม่บกพร่องแล้ว จึง จะสามารถขอระงับโทษต่อสงฆ์	๒. กระบวนการพิจารณา การพิจารณาในศาลชั้นต้น หมายถึง การพิจารณา และสืบพยานในศาลจังหวัดมีองค์คณะผู้พิพากษา เพียง ๒ คน ส่วนศาลแขวงมี ๑ คนเท่านั้น ศาลไม่ สามารถพิพากษาเพิ่มโทษในกรณีที่จำเลยให้การ กลับไปกลับมาได้ การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดย เปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้า ศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและ อธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริง หรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออย่างไรบ้าง คำให้การของ จำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจด รายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่ม พิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จะลงโทษ ไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อน เริ่มพิจารณา ถ้าจำเลยไม่มีทนายความและจำเลย ต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
๓. กระบวนการพิพากษา เยภยยติกา หมายถึง วิธีระงับข้อปัญหาวิ วาทิกรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็น เรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหา จะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการ แตกแยกในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรง กำหนดให้ใช้วิธีการจับสลากออกเสียงลงมติ หรือการดูคะแนนเสียงข้างมาก และถือเอา ความเห็นของคนข้างมากเป็นเกณฑ์ในการ ยุติปัญหา โดยความเห็นของคนข้างมากนั้น จะต้องไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย ต้องอยู่ ในขอบเขตแห่งศีลธรรม มิใช่ในทำนอง พวกมากลากไป	๓. กระบวนการพิพากษา การพิพากษา หมายถึง การทำคำพิพากษาหรือ คำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา โดยมีผู้ พิพากษาเจ้าของสำนวนและผู้พิพากษาองค์คณะอีก ๑ คน เห็นชอบด้วย ใช้วิธีจับสลากไม่ได้ การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จ การพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน จะเป็น ผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี เมื่อนัด เสร็จแล้วจะปรึกษากับองค์คณะ โดยในสำนวนคดี นั้นที่หน้าปกสำนวนมุมด้านซ้ายบนจะมีชื่อผู้ พิพากษา ๒ คน ชื่อบนสุดเป็นชื่อผู้พิพากษาเจ้าของ สำนวน ชื่อล่างเป็นชื่อองค์คณะ
๔. กระบวนการระงับโทษ ปฎิญาญัตตกรรม หมายถึง การระงับที่ ชอบด้วยพระธรรม พระวินัย แต่ถ้าหาก จำเลยรับผิดชอบหนักกว่าหรือเบากว่าที่ถูกโทษ และสงฆ์ปรับอาบัติตามนั้น เป็นการระงับที่ ไม่ชอบด้วยพระธรรมพระวินัย ติณัตถการวินัย หมายถึง วิธีระงับ อธิกรณ์ที่ใช้ในเมื่อจะระงับลหุกาบัติที่ เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤติไม่ สมควรและขัดทอดกันเป็นเรื่องนุ่งนัง ซับซ้อน ขวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวขัดกัน ไปไม่มีที่สิ้นสุด จะระงับด้วยวิธีอื่นก็จะเป็น เรื่องลุกลามไป	๔. กระบวนการระงับโทษ วิธีการรอลงโทษ หมายถึง โทษจำคุกไม่เกิน สองปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษ สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือ ความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้ นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปรานี แล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลต้องพิพากษาว่าผู้นั้น มีความผิดแต่รอลงโทษไว้ สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย้อนมะเร็งไป หมายถึง กรณีเฉพาะในคดีความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้นที่ สามารถระงับสิทธิการนำคดีอาญามาฟ้อง

๔.๒ เปรียบเทียบกลไกการของมหาเถรสมาคมกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบกลไกการของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญาแล้วมีความเหมือนและความแตกต่างกัน ๔ ประการดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิคกรรมเปรียบเทียบกับวิธีการฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิคกรรม คือ วิธีปฏิบัติก่อนที่จะดำเนินการตามวิธีได้สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมที่วิจัยเป็นวิธีปฏิบัติเมื่อมีการฟ้อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิธีปฏิบัติเมื่อมีการฟ้อง^{๑๑}ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ เพื่อความสะดวกและเข้าใจง่ายขึ้น ผู้วิจัยจะขอแยกออกเป็นดังนี้ คือ

๑. วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้ร้อง เป็นขั้นตอนการปฏิบัติของผู้ฟ้อง ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ วรรค ๑ โดยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ต้องยื่นฟ้องเป็นหนังสือลงลายมือชื่ออันแท้จริงของโจทก์ ไม่ใช่บัตรสนเท่ห์หรือหนังสือที่ส่งทางไปรษณีย์

(๒) ต้องยื่นฟ้องด้วยตนเอง เว้นแต่ไม่สามารถไปยื่นฟ้องด้วยตนเอง จะมีหนังสือมอบให้ผู้ใดผู้หนึ่งไปยื่นฟ้องแทนก็ได้

(๓) ต้องยื่นต่อเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะสังักัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขต ในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณา มีอำนาจลงนิคกรรม

๒. วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้อง เป็นขั้นตอนการปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้อง จึงควรที่ฝ่ายผู้รับฟ้องจะหาโอกาสทำความเข้าใจกับฝ่ายผู้ฟ้องให้ทราบถึงคุณและโทษของการฟ้องเสียก่อนว่า ถ้าการฟ้องเป็นความจริง ย่อมเป็นคุณประโยชน์ เป็นการช่วยชำระมลทินของสงฆ์ รักษาความบริสุทธิ์ของวัดและพระศาสนา แต่ถ้าเป็นการฟ้องเท็จต่อผู้พิจารณา ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามความในมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นอกจากจะเป็นการทำให้ผู้อื่น

^{๑๑} พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต), คำอธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๔๐.

ได้รับความเสียหายแล้วยังจะมีความผิดอาญาตามความในมาตรา ๑๓๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญาที่ว่า “ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” อีกทั้งถ้าโจทก์เป็นพระภิกษุ ไปฟ้องพระภิกษุอื่นว่าต้องอาบัติปาราชิกโดยไม่มีมูล ท่านก็จะได้รับโทษทางวินัยคือเป็นอาบัติสังฆาทิเสส ถ้าฟ้องพระภิกษุอื่นว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์ ดังนั้นการชี้แจงให้โจทก์เห็นคุณและโทษดังกล่าวนี้ ก็จะเป็นการช่วยระงับความยุ่งยากและความเสื่อมเสียมิให้เกิดก่อนรับฟ้อง และวิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้องดังกล่าวมานั้น ได้กำหนดวิธีปฏิบัติออกเป็นวิธีปฏิบัติก่อนรับฟ้อง วิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง และวิธีปฏิบัติเมื่อมีการไม่รับฟ้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก. วิธีปฏิบัติก่อนรับฟ้อง คือ เมื่อฝ่ายผู้ฟ้องปฏิบัติถูกต้องแล้ว ฝ่ายผู้รับฟ้องจึงจะรับตรวจลักษณะของโจทก์และลักษณะคำฟ้องว่าถูกต้องหรือไม่ ลักษณะของโจทก์นั้น ท่านได้กำหนดไว้ในข้อ ๔(๖) ก. ๔. คือ ต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย และเป็นผู้เสียหาย ซึ่งฟ้องพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณาในข้อหาว่าได้กระทำความผิด ส่วนลักษณะคำฟ้องของโจทก์ ท่านได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒(๑) มี ๔ ลักษณะ คือ

(๑) ให้ระบุในคำฟ้องพอสมควรเท่าที่จะช่วยให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี กล่าวคือให้ระบุถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่า จำเลยได้กระทำความผิดโดยชัดแจ้ง ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับความผิดทั้งก่อนและหลังที่ความผิดเกิดขึ้น และรายละเอียดอันเกี่ยวกับวันที่และสถานที่เกิดการกระทำความผิดนั้น รวมถึงบุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วย

(๒) ไม่เป็นเรื่องเก่าที่มีได้คิดจะฟ้องมาแต่เดิม

(๓) ไม่เป็นเรื่องที่มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจลงนิคมกรรมถึงที่สุดแล้ว

(๔) ไม่เป็นเรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร หรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฝ่ายราชอาณาจักรถึงที่สุดแล้ว ยกเว้นแต่เรื่องที่มีปัญหาทางพระวินัยต้องรับไว้พิจารณา

ถ้าตรวจลักษณะของโจทก์และคำฟ้องแล้ว ปรากฏว่ามีความสมบูรณ์ ไม่มีความบกพร่องแล้ว ฝ่ายผู้รับฟ้องจะได้สั่งให้รับคำฟ้องนั้นไว้พิจารณาดำเนินการต่อไป แต่ถ้าปรากฏว่ามีความบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่งต้องไม่รับคำฟ้องนั้น พร้อมทั้งแจ้งข้อบกพร่องไว้ในคำฟ้องแล้วแจ้งให้โจทก์ทราบ แต่อย่างไรก็ดีฝ่ายผู้รับฟ้องอาจสอบถามฝ่ายผู้ฟ้องให้ชี้แจงข้อสงสัยแล้วบันทึกถ้อยคำไว้เพื่อประกอบการพิจารณาคำฟ้องก็ได้

ข. วิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง^{๙๙} ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๑๓ คือเมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุผู้เป็นจำเลยมาสอบถามว่า ได้กระทำความผิดตามฟ้องจริงหรือไม่ โดยจดคำให้การของจำเลยไว้เป็นหลักฐานด้วย จากนั้นให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมควรตามคำฟ้องของโจทก์แล้ว ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้เป็นจำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ทั้งนี้ เพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยสะดวกและรวดเร็วตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ประกอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๒๑ ในกรณีมีปัญหาเรื่องค่าเสียหายในทางแพ่งอยู่ด้วย ผู้พิจารณาอาจเปรียบเทียบให้ประนีประนอมกัน โดยให้โจทก์จำเลยบันทึกข้อตกลงกันไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้เรื่องยุติลงด้วยดีไม่มีข้อยุ่งยากได้เช่นกันอีกต่อไป

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดมากกว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องก็ดี ให้การปฏิเสธก็ดี ซึ่งเป็นข้อโต้เถียงขัดแย้งกันอยู่ ผู้พิจารณาจะต้องรายงานพร้อมกับส่งคำฟ้องและคำให้การทั้งหมดไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นต้น เพื่อจัดการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

ค. วิธีปฏิบัติเมื่อมีการไม่รับฟ้อง^{๑๐๐} ในกรณีที่ผู้พิจารณาไม่รับคำฟ้องของโจทก์ ถ้าเป็นความผิดลูกหาบัตินให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด แต่ถ้าเป็นความผิดครุหาบัติน เพื่อความเป็นธรรมท่านจึงได้กำหนดให้โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้ ดังความในข้อ ๑๔ โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นหนังสือเสนอผู้ออกคำสั่งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบคำสั่งนั้น และให้ ผู้ออกคำสั่งส่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นต้น แล้วแต่กรณีภายใน ๑๕ วัน นับแต่ วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นแก่โจทก์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันได้รับคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้น ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นวินิจฉัยสั่งให้รับคำฟ้องนั้น ผู้ออกคำสั่งต้องดำเนินการตามความในข้อ ๑๓ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นต่อไป ถ้าวินิจฉัยสั่งไม่ให้รับคำฟ้องให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด

^{๙๙} พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต), คำอธิบายกฎหมายอาญาประมวล ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายอาญาประมวล ฉบับที่ ๑๑, หน้า ๔๒.

^{๑๐๐} กรมการศาสนา, กฎหมายอาญาประมวล ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม พร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๖๓.

ข. วิธีการฟ้องอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา^{๓๓}

การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลจะต้องมีโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนาจความยุติธรรม เนื่องจากการกระทำในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อ ความสงบเรียบร้อยของประเทศกับผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากผลแห่งการกระทำผิดอาญา

คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระหว่างพิจารณาชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้

ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดี ในคดีอาญานั้นจะมีพนักงานอัยการเป็นผู้เสียหายของรัฐและเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องคดีอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหาย หากไม่ยื่นคำฟ้องด้วยตนเองแล้ว ก็ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในระยะเวลาใดก็ได้ แต่ต้องก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา ซึ่งในทางปฏิบัติ ผู้เสียหายมักจะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการเพราะหากฟ้องเองแล้วศาลจะสั่งให้รวมคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเองเข้ากับคดีของพนักงานอัยการที่เป็น โจทก์โดยถือสำนวนคดีของพนักงานอัยการเป็นหลัก

แต่ถ้าคดีอาญาที่ผู้เสียหายฟ้องเองเป็นความผิดต่อส่วนตัวในความผิดตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ ความผิดฐานฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก พนักงานอัยการไม่มีอำนาจขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัตินั้น หากเป็นคดีอาญาแผ่นดินแล้วผู้เสียหายจะไปแจ้งความร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนเสมอ เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีอำนาจตามกฎหมายในการรวบรวมพยานหลักฐานมากกว่าประชาชน

คดีอาญาเรื่องเดียวกันซึ่งทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างได้ยื่นฟ้องในศาลชั้นต้น ศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ศาลนั้น ๆ มีอำนาจสั่งให้รวมพิจารณาเป็นเป็นคดีเดียวกัน เมื่อศาลเห็นชอบโดยผลการหรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องในระยะใดก่อนมีคำพิพากษา

แต่ทว่าจะมีคำสั่งเช่นนั้นไม่ได้ นอกจากจะได้รับความยินยอมของศาลอื่นนั้นก่อน

ในกรณีที่คู่ความฝ่ายโจทก์ ซึ่งได้แก่ พนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลชั้นต้น ไม่ว่าจะเป็นศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ซึ่งพยานหลักฐานส่วน

^{๓๓} สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า ๕๗.

ใหญ่ในการนำสืบของโจทก์ทั้งสองฝ่ายจึงเป็นพยานหลักฐานชุดเดียวกัน หากให้มีการแยกพิจารณาจะทำให้คดีล่าช้าออกไปได้ กฎหมายจึงบัญญัติให้อำนาจและสิทธิแก่โจทก์ คือ

ก. เมื่อศาลชั้นต้นใดเห็นสมควรสั่งให้รวมพิจารณาเป็นคดีเดียวกัน แต่ก่อนที่ศาลนั้นจะสั่งจะต้องมีหนังสือสอบถามไปยังอีกศาลหนึ่งที่พิจารณาคืออยู่ว่าจะขัดข้องหรือไม่เสียก่อน ซึ่งในทางปฏิบัติศาลที่รับหนังสือสอบถามมักจะตอบไม่ขัดข้อง เพราะสามารถจำหน่ายคดีออกจากสารบบความของศาลนั้นได้

ข. โจทก์ซึ่งเป็นพนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย ยื่นคำร้องขอรวมการพิจารณาก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา

คำสั่งไม่ฟ้องคดี หาดัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีโดยตนเองไม่

เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนสอบสวนของพนักงานสอบสวนแล้วมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้ต้องหาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๕ ซึ่งทำให้คดีนั้นเป็นอันยุติในชั้นสอบสวน ไม่มีการฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล คำสั่งของพนักงานอัยการเช่นนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องด้วยตนเอง ซึ่งปรากฏอยู่เสมอว่าผู้เสียหาย อาศัยบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเสียเอง และหลายคดีที่ศาลมีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง

คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นได้ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือมิอนุญาตให้ถอนก็ได้แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่น ในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น จะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้านให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาได้ โจทก์ย่อมมีอำนาจถอนฟ้องคดีอาญาได้เช่นกัน เพียงแต่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การถอนฟ้องของโจทก์ไว้ คือ

ก. คดีอาญาแผ่นดินนั้นต้องยื่นก่อนที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ซึ่งเป็นดุลพินิจของศาลที่จะให้ถอนฟ้องหรือไม่ก็ได้ โดยเฉพาะในกรณีที่โจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้องเมื่อจำเลยยื่นคำให้การ แก้คดีแล้ว ศาลต้องถามจำเลยเสียก่อนว่าจะคัดค้านอย่างไรหรือไม่ ถ้าจำเลยแถลงคัดค้านต่อศาล ศาลจะต้องจดลงไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาของศาล และกฎหมายบังคับให้ศาลต้องยกคำร้องขอถอนฟ้องของโจทก์ ข้อสังเกต การถอนฟ้องในคดีอาญาแผ่นดินนั้นกระทำได้ในศาลชั้นต้นเท่านั้น จะไปถอนฟ้องในชั้นอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้

ข. คดีความผิดส่วนตัว กฎหมายไม่บังคับให้กระทำเฉพาะในศาลชั้นต้น ดังนั้นโจทก์ก็จะถอนฟ้องหรือยอมความกับจำเลยในชั้นศาลอุทธรณ์หรือฎีกาก็ได้ เพียงแต่ต้องกระทำก่อนที่ คดีถึงที่สุดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จำเลยคัดค้านคำร้องขอถอนฟ้องของโจทก์ให้ศาลยกคำร้อง

คดีอาญาซึ่งได้ถอนฟ้องไปจากศาลแล้ว จะนำมาฟ้องอีกหาได้ไม่ เว้นแต่จะเข้าอยู่ในข้อยกเว้นต่อไปนี้

(๑) ถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นคำฟ้องคดีอาญาซึ่งไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นไป การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(๒) ถ้าพนักงานอัยการถอนคดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวไปโดยมิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย การถอนนั้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(๓) ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นเสีย การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดส่วนตัว

เมื่อโจทก์ถอนฟ้องไปจากศาลแล้ว โจทก์จะนำมูลคดีเดิมมาฟ้องอีกไม่ได้ เพราะจะทำให้จำเลยเดือดร้อนซ้ำสองในการกระทำอันเดียวกันมิได้ แต่อย่างไรก็ดีในคดีอาญาบางเรื่องคู่ความฝ่ายโจทก์ประกอบด้วยพนักงานอัยการและผู้เสียหาย กฎหมายจึงมีข้อยกเว้นให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังคงมีอำนาจฟ้องคดีอยู่ กล่าวคือ

๑. ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

(๑) ถอนฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน ผู้เสียหายยังคงมีสิทธิยื่นฟ้องใหม่ได้

(๒) ถอนฟ้องคดีความผิดส่วนตัว โดยมิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย ผู้เสียหายยังคงมีสิทธิฟ้องใหม่ได้

๒. คดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีใหม่ แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว พนักงานอัยการฟ้องใหม่ไม่ได้

๔.๒.๒ วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิคหกรรมเปรียบเทียบกับวิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิคหกรรม^{๑๔}

คำว่า มูลฟ้อง หมายถึง มูลเหตุแห่งการฟ้องของโจทก์ ซึ่งฟ้องจำเลยด้วยมูลเหตุ ๓ อย่าง คือ โจทก์ได้พบเห็นการกระทำความผิดของจำเลยด้วยตนเอง โจทก์ได้ยินการทำความผิดของจำเลยด้วยตนเอง หรือได้ฟังคำบอกเล่าที่มีหลักฐานอันควรเชื่อถือได้และโจทก์รังเกียจสงสัย โดยมีพฤติการณ์อันน่าเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิธีไต่สวนนั้นมิใช่ไต่สวนถึงมูลแห่งการกระทำความผิด

ผู้ไต่สวนมูลฟ้อง ท่านกำหนดให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ๓ อันดับ ส่วนวิธีไต่สวนมูลฟ้องนั้น ท่านกำหนดไว้เป็น ๕ เรื่อง คือ

๑. ขอบเขตและข้อพิสูจน์มูลฟ้อง ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๘ ว่า ในการไต่สวนมูลฟ้องให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนจากพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ ซึ่งเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ ที่อาจจะพิสูจน์ให้เห็นข้อมูลว่า

(ก) การกระทำของจำเลยที่โจทก์นำมาฟ้องต้องด้วยบทบัญญัติแห่งพระวินัยหรือไม่

(ข) การฟ้องของโจทก์มีมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ ๑๗ หรือไม่

๒. วิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้อง เรื่องการฟ้องพระภิกษุในข้อหาว่ากระทำความผิดเป็นที่กระทบกระเทือนถึงเกียรติและความเสื่อมเสียของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย จึงกำหนดวิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้องไว้ในข้อ ๑๙ ดังนี้

(ก) การไต่สวนมูลฟ้องให้กระทำการเป็นลับ

(ข) ห้ามมิให้บุคคลผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในบริเวณที่ทำการไต่สวน ผู้ที่อยู่ในที่ไต่สวนมูลฟ้องได้ มีดังนี้ คือ (๑) โจทก์และจำเลย (๒) พยานเฉพาะที่กำลังให้การ (๓) ผู้ที่ได้รับเชิญมาเพื่อปฏิบัติการใด ๆ เกี่ยวกับการพิจารณา (๔) พระภิกษุผู้ทำหน้าที่จดบันทึกถ้อยคำสำนวน

(ค) หากมีผู้ใดที่อยู่ในบริเวณไต่สวนก่อความไม่สงบขึ้น คณะผู้พิจารณามีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อย หรือสั่งให้ผู้นั้นออกไปจากที่นั้นก็ได้

^{๑๔} กรมการศาสนา, กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมพร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๖๕.

(ง) เมื่อจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้อง ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งวัน เวลา และสถานที่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง พร้อมทั้งส่งสำเนาคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบด้วย โจทก์ต้องมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องทุกครั้ง ถ้าไม่มาตามที่ได้รับแจ้งติดต่อกัน ๓ ครั้ง โดยมิได้แจ้งถึงเหตุขัดข้องให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด ส่วนจำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่มาก็ได้

๓. วิธีปฏิบัติเมื่อมีเหตุขัดข้อง ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องใด ๆ เกิดขึ้นก่อนไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง เช่น โจทก์หรือจำเลยเสียชีวิต จึงได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๐ ดังนี้

(ก) ถ้าจำเลยถึงมรณภาพ ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด

(ข) ถ้าโจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามความในข้อ ๔ (๔) ถึงมรณภาพก็ดี หรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายถึงมรณภาพหรือตาย โดยไม่มีผู้จัดการแทน ในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ ๔ (๕) ก็ดี ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแต่งตั้งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งตามที่เห็นสมควรให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นโจทก์แทนสืบไป

๔. วิธีปฏิบัติเมื่อทำการไต่สวนเสร็จ ให้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๑ โดยให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นปฏิบัติ ดังนี้ คือ ปรากฏว่า

(ก) คำฟ้องเรื่องใดมีมูล ให้สั่งประทับฟ้อง แล้วดำเนินวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๑ โดยให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นปฏิบัติดังนี้ คือ ปรากฏว่า

(ข) คำฟ้องเรื่องใดไม่มีมูล ให้สั่งยกฟ้อง และแจ้งให้โจทก์ทราบ

๕. วิธีปฏิบัติเมื่อมีคำสั่งยกฟ้อง ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๒ แบ่งวิธีปฏิบัติไว้เป็น ๒ กรณี ดังนี้

(ก) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพใด ซึ่งมีโทษจำคุกของมหาเถรสมาคม โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นหนังสือต่อผู้ออกคำสั่งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง และให้ผู้ออกคำสั่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันได้อุทธรณ์คำสั่ง เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่ง ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยว่า คำฟ้องนั้นมีมูลให้ดำเนินการต่อไป ถ้าวินิจฉัยว่าคำฟ้องนั้นไม่มีมูลให้เป็นอันถึงที่สุด

(ข) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพัตติ ซึ่งเป็นคำสั่งมหาเถรสมาคม โจทก์จะอุทธรณ์มิได้หรือเป็นกรณีความผิดหุภาพัตติ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นสั่งยกฟ้องแล้ว ก็ให้เป็นอันถึงที่สุด โจทก์จะอุทธรณ์มิได้เหมือนกัน

ข. วิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา^{๕๕}

ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการส่งต่อไปนี้

(๑) ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้วให้จัดการตามอนุมาตรา (๒)

(๒) ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

เมื่อศาลตรวจคำฟ้องแล้วเห็นว่าถูกต้องตามกฎหมาย และเห็นว่าคดีนั้นมีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลจะสั่งให้สำเนาคำฟ้องให้จำเลยแล้วกำหนดคนไต่สวนมูลฟ้อง โดยให้โจทก์เป็นผู้นำเสนอหมายนัดให้จำเลยทราบ แต่ถ้าเห็นว่าคดีนั้นมีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในข้อหาเดียวกัน ศาลจะสั่งให้รับประทับฟ้องไว้โดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง หรือจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ เพราะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องเนื่องจากคดีอาญานั้นผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ตามมาตรา ๑๒๐ มาแล้ว หรือศาลเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ ในทางปฏิบัตินั้นศาลจะไม่ไต่สวนมูลฟ้องและเมื่อเห็นว่าจำเลยถูกขังตามหมายขังของศาลแล้ว หรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากศาล ศาลก็จะสั่งในคำฟ้องว่าประทับฟ้อง

ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพในชั้นไต่สวนมูลฟ้องให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา คงจะมีได้เฉพาะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น เนื่องจากในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ มาตรา ๑๖๕ วรรคสาม ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย แต่ในวรรคแรกในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ให้ศาลถามคำให้การจำเลยได้

ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้อ่านและ

^{๕๕} นร พจนวาทย์, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

อธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำไปผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้ จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดยางานไว้ และดำเนินการต่อไป

จำเลยไม่มีอำนาจนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่จำเลยจะมีทนายมาช่วยเหลือ

ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องกลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้อง แก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มาแต่ตั้งทนายซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลรับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น

การไต่สวนมูลฟ้องเป็นกระบวนการพิจารณาของการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเบื้องต้นของศาล เพื่อวินิจฉัยว่า คดีโจทก์มีมูลฟ้องเพียงพอที่จะรับประทับฟ้องไว้ต่อไปหรือไม่ โดยมีหลักเกณฑ์ของการไต่สวนมูลฟ้องที่สำคัญ ดังนี้

(๑) การไต่สวนมูลฟ้องเป็นกระบวนการพิจารณาของศาลโดยเฉพาะ

(๒) การไต่สวนมูลฟ้องเพื่อพิจารณาคำฟ้องขอโจทก์ที่กล่าวหาจำเลยว่ากระทำความผิดนั้นมีมูลเพียงพอทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายหรือไม่ ถ้าคดีไม่มีมูลศาลจะมีคำพิพากษายกฟ้องโจทก์ ซึ่งแสดงว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด

(๓) การไต่สวนมูลฟ้องเป็นกระบวนการพิจารณาของศาลกับโจทก์เท่านั้นเพราะจำเลยไม่มีอำนาจนำพยานเข้าสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ศาลจะเรียกพยานมาไต่สวนเองก็ได้

การไต่สวนมูลฟ้องแบ่งออกได้เป็น ๒ ขั้นตอนกล่าวคือ ถ้าเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้วการไต่สวนมูลฟ้องจะต้องมีตัวจำเลยมาศาลแล้วด้วย และให้ศาลอธิบายฟ้องของโจทก์ให้จำเลยโดยให้สิทธิแก่จำเลยที่จะรับหรือปฏิเสธ หรือจะให้การต่อสู้อย่างไร ให้ศาลจดไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา แต่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น ในทางปฏิบัติจะไม่ทำกันเนื่องจากเป็นคดีที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนรวบรวมหลักฐานเบื้องต้นไว้แล้ว และเมื่อมีหลักฐานน่าเชื่อว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง จึงได้มีการยื่นคำฟ้องขึ้นมาซึ่งผิดกับกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องเองนั้น ไม่ได้ผ่านการสอบสวนมาก่อนจึงต้องให้มี การไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนว่า คดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องจำเลยหรือไม่ ซึ่งจำเลยจะมาศาลหรือไม่ ก็ได้ และก่อนที่ศาลจะรับประทับฟ้องมิให้ถือว่าผู้กระทำตกเป็นจำเลยและให้สิทธิแก่จำเลยซักค้านพยานโจทก์ แต่ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลยซึ่ง

ผิดกับการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ศาลจะถามได้ และในกรณีที่เป็นการฟ้องนิติบุคคลว่ากระทำความผิดนั้นจะต้องฟ้องผู้แทนของนิติบุคคลเป็นจำเลยด้วย

ถ้าโจทก์ไม่มาตามกำหนดนัด ให้ศาลยกฟ้องเสีย แต่ถ้าศาลเห็นว่ามิเหตุผลสมควรจึงมาไม่ได้จะส่งเลื่อนคดีไปได้

ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูลให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกรณีที่มิมูล ถ้าคดีไม่มีมูลให้พิพากษายกฟ้อง

เมื่อศาลชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูลจะทำการเป็นคำสั่งว่าคดีมีมูล ให้ประทับฟ้องไว้พิจารณา หมายถึงเรียกจำเลยมาให้การในวันเดียวกับวันนัดสืบพยานโจทก์

ถ้าเห็นว่าคดีของโจทก์ไม่มีมูลฟ้องจะพิพากษายกฟ้อง หากการไต่สวนมูลฟ้องมีหลายข้อหาและศาลเห็นว่าคดีมีมูลบางข้อหา ศาลจะทำการเป็นคำสั่งฉบับเดียวกัน

เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว ให้ส่งสำเนาฟ้องให้แก่จำเลยรายตัวไป เว้นแต่จำเลยจะได้รับสำเนาฟ้องไว้ก่อนแล้ว

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น ศาลจะสั่งให้ส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลยทราบจำเลยจึงได้รับสำเนาคำฟ้องไว้ก่อนที่ศาลจะสั่งรับประทับฟ้องโจทก์ เมื่อศาลรับฟ้องแล้วจึงไม่ต้องส่งสำเนาฟ้องให้จำเลยอีก แต่ศาลจะสั่งให้เรียกจำเลยมาให้การในวันเดียวกับวันนัดสืบพยานโจทก์ เนื่องจากในคดีอาญาโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน

เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว แต่ยังไม่ได้นำตัวจำเลยมา ให้ศาลออกหมายเรียกหรือหมายจับแล้วแต่สมควรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้พิจารณาได้ต่อไป

ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โจทก์ต้องมีตัวจำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้ว เช่น ศาลหมายขังไว้ระหว่างสอบสวน หรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากศาล ศาลจึงจะประทับฟ้อง แต่ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เมื่อคดีมีมูลและศาลรับประทับฟ้องแล้ว ศาลจะออกหมายเรียกจำเลยมาให้การในวันเดียวกับวันนัดสืบพยานโจทก์ ถ้าจำเลยไม่มาศาลจะออกหมายจับ เพราะการพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลย โดยศาลจะสั่งในวันนัดว่า “พฤติการณ์มีเหตุอันควรสงสัย ว่าจำเลยหลบหนีให้ออกหมายจับจำเลย เนื่องจากไม่แน่ใจว่าจะจับจำเลยได้เมื่อใด จึงให้จำหน่ายคดีชั่วคราว เมื่อจับจำเลยได้แล้วจะได้ยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป” (คู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาความอาญา การจำหน่ายคดีชั่วคราว)

คำสั่งของศาลที่ให้คดีมีมูลย่อมเด็ดขาด แต่คำสั่งที่ว่าคดีไม่มีมูลนั้น โจทก์มีอำนาจอุทธรณ์ฎีกาได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

ถ้าโจทก์ร้องขอ ศาลจะขังจำเลยให้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างอุทธรณ์ฎีกาก็ได้

ศาลชั้นต้นได้สวนมูลฟ้องแล้ว และมีคำสั่งว่าคดีมีมูลยอมเด็ดขาด จำเลยจะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปไม่ได้ แต่ถ้าศาลมีคำพิพากษายกฟ้องโจทก์ เท่ากับสั่งว่าคดีโจทก์ไม่มีมูลหรือจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้องของโจทก์ กฎหมายจึงบัญญัติให้โจทก์มีอำนาจอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ ตามบทบัญญัติว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

๔.๒.๓ วิธีอ้างพยานหลักฐานในการลงนิคหกรรมเปรียบเทียบกับวิธีอ้างพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. วิธีอ้างพยานหลักฐานในการลงนิคหกรรม^{๑๖}

พยานหลักฐานในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๕ โดยจำแนกพยานหลักฐานของโจทก์ จำเลย และคณะผู้พิจารณาออกเป็น ๓ ประการคือ พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ ท่านกำหนดให้อ้างพยานหลักฐานดังกล่าวนี้ได้ แต่ต้องเป็นพยานหลักฐานที่น่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ อีกทั้งพยานหลักฐานที่อ้างนั้น ต้องเป็นพยานหลักฐานชนิดที่มีได้เกิดจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยประการอื่นอันมิชอบ นอกจากนี้ยังมีพยานหลักฐานอีก ๒ ประเภท คือ พยานผู้ชำนาญการพิเศษ และข้อความหรือเอกสารลับซึ่งกำหนดไว้ในข้อ ๕๕ และข้อ ๖๐ ตามลำดับ ดังนั้นพยานหลักฐานที่สามารถนำมาอ้างได้นั้น จึงมี ๕ ประเภท โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. พยานบุคคล ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๖ ว่า ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยานเพราะจะเป็นการทำให้โจทก์ได้เปรียบ แต่จำเลยสามารถอ้างตนเองเป็นพยานได้ ถ้าจำเลยอ้างตนเองเป็นพยานจะให้จำเลยเข้าสืบก่อนพยานของฝ่ายจำเลยก็ได้ และถ้าคำของจำเลยที่ให้การเป็นพยานนั้น ปรีกปร่าหรือเสียหายแก่จำเลยอื่นให้จำเลยอื่นซักค้านได้

๒. พยานเอกสาร ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๗ ว่า ให้นำต้นฉบับเอกสารนั้นมาอ้าง แต่ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้จะอ้างสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง หรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความมาเป็นพยานก็ได้ ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้นเป็นหนังสือของทางกระณะสงฆ์หรือหนังสือราชการ แม้ต้นฉบับยังมีอยู่ จะส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรองว่าถูกต้องก็ได้ เว้นแต่ในหนังสือเรียกจะบ่งไว้เป็นอย่างอื่น ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้นมิได้อยู่ในความยึดถือของผู้อ้าง ถ้าผู้อ้างแจ้งถึงลักษณะพร้อมทั้งที่อยู่ของเอกสารต่อคณะพิจารณา ให้คณะพิจารณาเรียกเอกสารนั้นจากผู้ยึดถือ

^{๑๖} พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต), คำอธิบายกฎหมายอาญา ม.๒๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายอาญา ม.๒๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๘๗.

๓. พยานวัตถุ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๔ ว่า ให้นำสิ่งนั้นมายังคณะผู้พิจารณาด้วย แต่ถ้านำมาไม่ได้ ให้คณะผู้พิจารณาทุกรูปหรือมอบหมายให้ผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไปตรวจสอบงาน ยิงที่ที่พยานวัตถุนั้นตั้งอยู่ตามเวลาและวิธีซึ่งคณะผู้พิจารณาหรือผู้พิจารณาเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุ

๔. พยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๕ ว่า ผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการใด ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยกรรม หรือการแพทย์ และความเห็นของผู้นั้นอาจเป็นประโยชน์ในการได้สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคมกรรม ซึ่งอาจเป็นพยานในกรณีต่าง ๆ เป็นต้นว่าตรวจร่างกาย หรือจิตใจของผู้เสียหาย ตรวจลายมือ ทำการทดลอง หรือกิจการอย่างอื่น ๆ คณะผู้พิจารณาจะให้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องให้มาเบิกความประกอบหนังสือนั้น และต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าว แล้วแก่โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓ วัน ก่อนวันเบิกความ เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ถ้าหากไม่ได้ในฝ่ายสงฆ์ จะขอจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรก็ได้

๕. ข้อความหรือเอกสารลับ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๖๐ ว่า ในกรณีที่โจทก์จำเลยหรือผู้ใดซึ่งจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งอันประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ คือ

(๑) ข้อความหรือเอกสาร ซึ่งยังเป็นความลับในการคณะสงฆ์ หรือในราชการ

(๒) ความลับหรือเอกสารลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องด้วยปกติธุระ หรือหน้าที่ของเขา

(๓) วิธีการ แบบแผน หรืองานอย่างอื่นซึ่งมีกฎหมายควบคุมมิให้เปิดเผย โจทก์ จำเลยหรือผู้นั้นอาจปฏิเสธ ไม่ยอมให้การหรือส่งพยานหลักฐานดังกล่าว นั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากทางการคณะสงฆ์ ทางราชการหรือนุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น ในกรณีดังกล่าว คณะผู้พิจารณาอาจแจ้งให้ทางการคณะสงฆ์ ทางราชการ หรือนุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้นมาชี้แจงเหตุผลที่ไม่สมควรให้การหรือส่งพยานหลักฐานดังกล่าว นั้น โดยขัดแจ้งต่อคณะผู้พิจารณา

ข. วิธีอ้างพยานหลักฐานในคดีอาญา^{๓๓}

พยานหลักฐานในคดีอาญาต่อไปนี้จะเป็นการแยกอธิบายลักษณะของพยานในคดีอาญาให้เห็นชัดเจนว่า จะมีวิธีการนำเสนออย่างไร ผลของการนำเสนอพยานในลักษณะนั้นๆ จะเป็นอย่างไรซึ่งการนำเสนอพยานนั้น จะมีลักษณะวิธีการไม่เหมือนกัน การนำเสนอบางวิธีการจะแตกต่างกับวิธีนำเสนอในวิธีการอ้างพยานหลักฐานในการลงนิคหกรรม ลักษณะของพยานในทางอาญาจะมีอยู่ ๒ ลักษณะคือ

๑. พยานบุคคล

๒. พยานเอกสารและพยานวัตถุ

๑. พยานบุคคล

พยานบุคคล หมายความว่า บุคคลที่มาให้ปากคำที่ศาล อาจจะเป็นบุคคลธรรมดาผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการพิเศษ ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญที่คู่ความให้มาเบิกความในคดีที่ศาลและศาลได้จัดบันทึกเป็นข้อความไว้ในสำนวนความ การสืบพยานในคดีอาญาส่วนใหญ่ คู่ความจะนำพยานบุคคลเข้าสืบโดยวิธีปฏิบัติดังนี้

๑.๑ การขอให้ศาลออกหมายเรียกพยาน การนำพยานบุคคลมาสืบขึ้นอยู่กับคู่ความว่าสามารถจะนำพยานเข้าสืบได้หรือไม่ ถ้าสามารถนำมาสืบได้เอง ก็ไม่ต้องร้องขอต่อศาล เพื่อออกหมายเรียกให้พยานมาศาล วิธีการปฏิบัติส่วนใหญ่แล้วการนำพยานบุคคลเข้าสืบจะใช้วิธีออกหมายเรียกพยาน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลย เพราะเพื่อความสะดวกและเป็นหลักประกันว่าพยานจะต้องมาศาลเมื่อได้รับหมายเรียกศาลแล้ว ถ้าพยานไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุขัดข้อง หรือไม่ได้รับเอกสารตามกฎหมายพยานก็จะมีความผิดทางอาญา ซึ่งมีโทษตามกฎหมาย ตรงกันข้ามถ้าหากไม่ขอให้ศาลออกหมายเรียก พยานไม่มาศาลก็ไม่มี ความผิดทางอาญาแต่ประการใด ฝ่ายนำพยานเข้าสืบก็ต้องขอเลื่อนคดี ถ้าหากศาลไม่อนุญาตให้เลื่อนคดี ฝ่ายนำพยานเข้าสืบก็ไม่มีพยานมาสืบในที่สุดอาจแพ้คดีได้

๑.๒ วิธีการนำเสนอพยานบุคคลของโจทก์ในคดีอาญา ในคดีอาญา โจทก์จะต้องนำสืบพยานก่อนเสมอ พยานที่โจทก์จะนำสืบก่อนคือพยานบุคคล การสืบพยานบุคคลโจทก์นำสืบได้อย่างกว้างขวางมากเพราะบุคคลใดที่นำจะนำเข้าสืบพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดแล้ว โจทก์สามารถที่จะอ้างเป็นพยานหลักฐาน และนำสืบได้ทั้งสิ้น พยานบุคคลนั้นอาจจะเป็นประจักษ์พยานหรือพยานบอกเล่าก็ได้ โดยมีข้อห้ามกล่าวคือ ข้อห้ามที่ไม่ให้โจทก์อ้างพยานที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๒ “ห้ามมิให้โจทก์อ้าง

^{๓๓} สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

จำเลยเป็นพยาน” การที่กฎหมายห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยานเพราะว่า จำเลยต้องเป็นพยานตนเองอยู่แล้ว ศาลอาญาศาลจะให้โอกาสจำเลยต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เพื่อเสรีภาพของจำเลยเอง ดังนั้นจำเลยจะให้การอย่างไรก็ได้ที่คิดว่าจะทำให้ตนเองพ้นผิดทางอาญา การเบิกความของจำเลยจึงไม่ใช่พยานเท็จจำเลยจึงไม่ถูกฟ้องฐานเบิกพยานเท็จ เพราะเป็นการต่อสู้คดีให้ตนเองพ้นผิด ดังนั้นการวินิจฉัย ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานศาลจะใช้ดุลพินิจวินิจฉัยน้ำหนักพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์เท่านั้น หากพยานหลักฐานของโจทก์มีน้ำหนักมั่นคง ศาลก็พิพากษาลงโทษจำเลยได้ ถ้าน้ำหนักอ่อน หรือเกิดข้อสงสัย ศาลจะพิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไป โดยไม่ต้องวินิจฉัยพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลย จากเหตุดังกล่าว กฎหมายจึงบัญญัติให้โจทก์จะอ้างจำเลยเป็นพยานของตนเองไม่ได้ ถ้าหากให้โอกาสโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน จำเลยย่อมให้การไม่เป็นไปตามความเป็นจริง จึงทำให้มีความผิดฐานเบิกความเท็จทำความลำบากใจให้แก่จำเลย การอ้างของโจทก์กฎหมายห้ามไม่ให้อ้างจำเลยเป็นพยานเท่านั้น แต่ถ้าโจทก์จะอ้างตนเองเป็นพยานย่อมอ้างได้ และในทางกลับกัน จำเลยยังสามารถอ้างผู้เสียหายหรือโจทก์เป็นพยานของตนได้ หากคำให้การของผู้เสียหายนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ตนหากผู้เสียหายที่เป็นพยานเบิกความไม่ตรงกับความจริง ย่อมเป็นการเบิกความเท็จย่อมมีความผิดทางอาญาได้

๑.๓ เอกสิทธิที่จะไม่ให้การถึงความลับ จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๑ บัญญัติดังนี้ “เมื่อคู่ความหรือผู้ใดจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(๑) เอกสารหรือข้อความที่ยังเป็นความลับในราชการอยู่

(๒) เอกสารหรือข้อความลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องในอาชีพของเขา

(๓) วิธีการ แบบแผน หรืองานอย่างอื่นซึ่งกฎหมายคุ้มครองไม่ยอมให้เปิดเผย คู่ความหรือบุคคลนั้นมีอำนาจไม่ยอมให้การหรือส่งพยานหลักฐาน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น

ถ้าคู่ความหรือบุคคลใดไม่ยอมให้การ หรือไม่ส่งพยานหลักฐานดังกล่าวแล้ว ศาลมีอำนาจหมายเรียกเจ้าหน้าที่หรือบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับความลับนั้นมาแถลงต่อศาล เพื่อวินิจฉัยว่าการไม่ยอมนั้นมีเหตุผลจำจนหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไร้เหตุผล ให้ศาลบังคับให้ ให้การหรือส่งพยานหลักฐานนั้น”

๑.๔ พยานผู้ชำนาญการพิเศษ จะเป็นใครก็ได้ จะเป็นโดยอาชีพหรือไม่เป็น โดยอาชีพก็ได้แต่จะต้องมีความชำนาญพิเศษในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งอาจจะแยกพิจารณาได้ดังนี้

๑.๔.๑ ผู้ชำนาญการพิเศษ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ชำนาญการในวิชาชีพ ก็จะมีอาชีพเป็นผู้ชำนาญการพิเศษก็ได้ หรือไม่มีอาชีพเป็นผู้ชำนาญการพิเศษก็ได้ เพียงแต่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ ก็พอ ฉะนั้นบุคคลธรรมดาที่มีความชำนาญในเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยเฉพาะ ศาสตร์ย่อมจะรับฟัง เช่น พยานจำเลยมือซ้ายได้เพราะเคยเห็นลายมือมาเป็น ๑๐ ปี หรือบุคคลธรรมดาที่น่าพิศุจน์ว่าของกลางคือ น้ำสุราดังนี้เป็นต้น

๑.๔.๒ ผู้ชำนาญการพิเศษต้องมีความชำนาญพิเศษในเรื่องนั้น เช่น มีความรู้ความชำนาญในวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยกรรม การแพทย์ กฎหมายระหว่างประเทศหรือการบัญชี การทหาร การเดินเรือ การขนส่ง นั่นก็คือบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นจริง

๑.๔.๓ ความเห็นของผู้ชำนาญการพิเศษจะต้องเป็นประโยชน์ในคดี ผู้ชำนาญการพิเศษต้องเป็นผู้ที่เข้ามาโดยให้ความเห็นเป็นประโยชน์แก่คดี และต้องเข้ามาเป็นพยานด้วย ศาลจึงจะรับฟัง

๒. พยานเอกสารและพยานวัตถุ

พยานเอกสารและพยานวัตถุ หมายความว่า หนังสือลายลักษณ์อักษรที่ได้ขีดเขียน พิมพ์ หรือจารึกไว้เป็นการถาวรและอ่านได้ความ หรือรูปรอย หรือวัตถุที่มีข้อความปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรหรือปรากฏเป็นเครื่องหมายที่สามารถใช้แทนลายลักษณ์อักษรได้ ทั้งนี้โดยมุ่งที่จะให้ข้อความหรือเครื่องหมายดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดี ซึ่งศาลอาจอ่านตรวจดูได้จากหนังสือลายลักษณ์อักษรหรือรูปรอยใดๆ โดยรูปรายนั้นได้เป็นเครื่องหมาย ใช้แทนคำพูดในภาษาใดภาษาหนึ่ง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑. วิธีอ้างและเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ ปัจจุบันการพิจารณาคดีอาญาถ้าคู่ความประสงค์จะอ้างเอกสารหรือวัตถุเป็นพยาน จะระบุพยานเอกสารหรือพยานวัตถุในบัญชีพยานเสมอ เพื่อให้ศาลทราบว่าคู่ความมีเอกสารอะไรบ้าง เพราะเอกสารบางอย่างคู่ความไม่อาจนำเอกสารเข้าสืบได้ ต้องอาศัยอำนาจศาลออกหมายเรียก ให้ผู้เก็บรักษาเอกสารนำเอกสารนั้นมาส่งศาล หากเอกสารไม่อยู่ในความยึดถือของผู้กล่าวอ้าง แต่อยู่กับบุคคลอื่น ผู้อ้างพยานเอกสารอาจขอให้ศาลออกหมายเรียกให้ผู้ยึดถือเอกสารนั้นนำส่งศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๕ โดยระบุโดยชัดเจนถึงลักษณะและที่อยู่ของเอกสารและชนิดของพยานให้ครบถ้วนทุกเอกสาร อนึ่งบุคคลที่ได้รับหมายเรียกจากศาลให้นำส่งเอกสาร หากไม่ยอมส่งเอกสารตามที่ศาลเรียกย่อมมีความผิดทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๖๐ จะต้องโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน ปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๒. ลักษณะของพยานเอกสารที่อ้างเป็นพยาน อาจแยกพิจารณา ดังนี้

๑. เอกสารธรรมดา บางครั้งเรียกว่า เอกสารเอกชนเช่นสัญญาต่าง ๆ ที่เอกชนทำขึ้น จดหมายที่เขียนถึงกัน เอกสารธรรมดา ที่จะอ้างเป็นพยานนั้นมีบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๘ วรรคแรก “ต้นฉบับเอกสารเท่านั้นที่อ้างเป็นพยานได้ ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้ สำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง หรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความก็อ้างเป็นพยานได้” และ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๓ ก็สนับสนุน การอ้างพยานเอกสารเป็นพยานให้ยอมรับได้แต่ต้นฉบับเอกสารเท่านั้น แต่ก็มีข้อยกเว้นอยู่ ๓ ข้อที่ไม่ต้องใช้ต้นฉบับของเอกสาร เช่น คู่ความที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตกลงกันว่าสำเนาเอกสารนั้นถูกต้อง หรือต้นฉบับเอกสารหาไม่ได้เพราะสูญหายหรือถูกทำลายโดยเหตุสุดวิสัยหรือต้นฉบับอยู่ในอารักขาควบคุมดูแลของทางราชการพยานเอกสารในคดีอาญา จึงเน้นที่ต้นฉบับเอกสาร ถ้าต้นฉบับยังมีอยู่จะอ้างอย่างอื่นไม่ได้ เว้นเสียแต่ต้นฉบับหาไม่ได้ จึงสามารถอ้างได้อีก ๒ วิธีคือ

ก. สำเนาเอกสารที่รับรองว่าถูกต้อง สำเนาดังกล่าวอาจจะมี การตัดไว้หรือถ่ายเอกสารไว้ก็ได้ กฎหมายไม่ได้จำกัดจะต้องเป็นสำเนาอย่างใด ข้อสำคัญนั้นจะต้องมีผู้รับรองความถูกต้องไว้ด้วย หากไม่มีการรับรองความถูกต้องศาลจะไม่รับฟังสำเนาเอกสารนั้น ผู้รับรองความถูกต้องจะเป็นใครก็ได้ เช่นคู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสารทนายความ บุคคลภายนอก หรือผู้คัดลอกเอกสารนั้นรับรองไว้ก็ได้ เพราะกฎหมายไม่ระบุผู้รับรองความถูกต้องไว้ สำเนาเอกสารที่ไม่มีผู้รับรอง แต่นำส่งเป็นพยานศาล ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับโดยไม่มีข้อโต้แย้งอย่างใด ถ้าเข้ากรณีนี้สำเนาเอกสารนั้นย่อมอ้างเป็นพยานต่อศาลได้ ศาลรับฟังสำเนาเอกสารที่คู่ความยอมรับนั้น

ข. อ้างพยานบุคคลที่รู้ข้อความ บุคคลที่จะอ้างเพื่อสืบต้นฉบับเอกสารที่หาไม่ได้นี้ จะต้องเป็นผู้ที่รู้ข้อความของเอกสารนั้นเช่น ได้อ่าน ได้เขียน การจะนำบุคคลที่รู้ข้อความเอกสารมาสืบนั้นจะต้องไม่มีสำเนาเอกสารที่รับรองว่าถูกต้อง หรือมีต้นฉบับ ถ้ามีสำเนารับรองว่าถูกต้องหรือมีต้นฉบับ จะอ้างพยานบุคคลที่รู้ข้อความเข้านำสืบไม่ได้ การอ้างพยานบุคคลที่รู้ข้อความนี้ในเวลาระบุพยานจะต้องอ้างในบัญชีพยานด้วย

๒. เอกสารราชการ หมายถึง เอกสารซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำขึ้น หรือรับรองในหน้าที่ ยังหมายรวมถึงสำเนาเอกสารนั้นๆ ที่เจ้าพนักงานได้รับรองในหน้าที่ด้วย เอกสารราชการอาจจะมีลักษณะเป็นเอกสารมหาชน หรือเป็นเอกสารราชการธรรมดาก็ได้ การอ้างเอกสารราชการเป็นพยานนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๘ วรรค ๒ “ถ้าอ้างหนังสือราชการเป็นพยาน แม้ต้นฉบับยังมีอยู่จะส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรอง

ว่าถูกต้องก็ได้เว้นแต่ในหมายเรียกจะบ่งเป็นอย่างอื่น ตามหลักการแล้วพยานเอกสารราชการก็ต้องส่งต้นฉบับเช่นกัน แต่ถ้าหากทางราชการจำเป็นที่ต้องรักษาต้นฉบับไว้ที่สำนักงานกฎหมายจึงเห็นความจำเป็น จึงได้บัญญัติให้ส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรองว่าถูกต้องก็ได้ เว้นแต่ศาลจะสั่งในหมายเรียกว่าให้ส่งต้นฉบับ ถ้าเข้ากรณีนี้ผู้ยึดถือเอกสารทางราชการไว้ก็ต้องส่งต้นฉบับเอกสารราชการนั้นต่อศาล เอกสารราชการนั้นเมื่อส่งให้ศาลแล้ว ศาลสามารถยกขึ้นเป็นข้อวินิจฉัยได้ เว้นเสียแต่ฝ่ายใดเห็นว่าเอกสารนั้นไม่ใช่ของแท้และถูกต้องจะต้องนำเสนอหักล้าง ถ้าไม่นำสืบหักล้างแล้วก็จะเข้าข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่า เป็นของแท้และถูกต้อง เอกสารราชการเมื่อได้ระบุในบัญชีพยานว่าเป็นเอกสารต้นฉบับแต่เวลานำส่งกลับส่งสำเนาเอกสารมาและมีการรับรองว่าถูกต้อง ถ้ากระทำเช่นนี้หากไม่มีผู้ใดคัดค้านศาลย่อมรับฟังสำเนาเอกสารนั้นได้

๔.๒.๔ วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิคหกรรมเปรียบเทียบกับคำพิพากษาและคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิคหกรรม^{๑๔}

วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๖๑ และข้อ ๖๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้คือ

๑. เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น

๒. ถ้าจำเลยไม่ยอมรับนิคหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ (๑) ไม่ยอมรับนิคหกรรมตามคำวินิจฉัยให้สึก ไม่สึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้รับคำวินิจฉัยนั้น อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ คือ ไม่ยอมรับนิคหกรรมตามคำวินิจฉัยไม่ถึงให้สึก ให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับถึงมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมวินิจฉัยหรือมีคำสั่งให้สละสมณเพศแล้ว ไม่สึกภายใน ๗ วันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคม อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๗ วรรคสอง ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในกรณีเช่นนี้

^{๑๔} กรมการศาสนา, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๕๔.

ให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้น ขออารักขาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรเพื่อจัดการตามกฎหมายอาญาต่อไป

ข. คำพิพากษาและคำสั่ง^{๑๕}

การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าโจทก์ไม่มา แต่จำเลยมาก็ให้อ่านได้ และถือว่าโจทก์ได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว กรณีจำเลยบางคนมีประกัน บางคนถูกขังระหว่างพิจารณา และจำเลยคนหนึ่งหลบหนี ศาลจะไม่อ่านคำพิพากษาให้จำเลยที่มีได้หลบหนีและโจทก์ฟังแทนที่ แต่จะเลื่อนการอ่านคำพิพากษากลับไปแล้วออกหมายจับจำเลยที่หลบหนีก่อน หากพ้น ๑ เดือนแล้วยังจับไม่ได้ ศาลจะอ่านคำพิพากษาให้โจทก์และจำเลยที่มาศาลฟัง เมื่อมีการเลื่อนคำพิพากษากลับไป แต่จำเลยที่ถูกขังจะถูกปล่อยศาลมีอำนาจปล่อยชั่วคราวระหว่างรอการอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ต้องไม่ให้คู่ความสามารถคาดเดาคำพิพากษาได้ว่าจะออกมาในรูปแบบใด

ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลยไม่มีความผิดก็ดี คดีความขาดอายุความก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้

เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิด และไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมายให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด แต่เมื่อเห็นสมควรศาลจะปล่อยจำเลยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้

ถ้าเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดตามฟ้องของโจทก์ โดยพิจารณาจากทางนำสืบของโจทก์จำเลย และพิเคราะห์พยานหลักฐานแล้วจึงพิพากษายกฟ้องโจทก์ หรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิดเช่นการกระทำของจำเลยเป็นการป้องกันตัวพอสมควรจึงพิพากษายกฟ้องโจทก์ ศาลจึงพิพากษายกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไปหรือจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราว ในระหว่างระยะอุทธรณ์ก็ได้

แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิด เช่น ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆ่าผู้อื่นจริง โดยพิเคราะห์จากพยานหลักฐานแล้วหรือการกระทำของจำเลยไม่มีเหตุยกเว้นโทษ ศาลจึงมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามความผิด เช่น ประหารชีวิต จำคุก ปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ

^{๑๕} สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๐.

อย่างไรก็ดี เมื่อจำเลยถูกจำคุกตามหมายจำคุกแล้ว จำเลยก็ยังมีสิทธิร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาได้

รวมทั้งคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งได้อ่านในศาลโดยเปิดเผยแล้วย่อมมีผลบังคับในทันที ซึ่งคู่ความหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องย่อมขอคัดสำเนาคำพิพากษาไปได้

แผนภูมิที่ ๓ ตารางเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลไกกรรมของมหาเถรสมาคมกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กลไกกรรมของมหาเถรสมาคม ฯ	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
๑. องค์ประกอบของการฟ้อง ๑.๑ ผู้ยื่นฟ้อง ได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิด ๑.๒ ผู้พิจารณาเบื้องต้น ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือ เจ้าคณะปกครอง ชั้นต้น ๑.๓ องค์คณะผู้พิจารณา องค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น องค์คณะ ผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ และองค์คณะ ผู้พิจารณาชั้นฎีกา	๑. องค์ประกอบของการฟ้อง ๑.๑ ผู้ยื่นฟ้อง ได้แก่ ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ ๑.๒ ผู้พิจารณาเบื้องต้น ได้แก่ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ๑.๓ องค์คณะผู้พิพากษา องค์คณะผู้พิพากษาชั้นต้น องค์คณะ ผู้พิพากษาชั้นอุทธรณ์ และองค์คณะ ผู้พิพากษาชั้นฎีกา
๒. ขั้นตอนไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา ๒.๑ ตรวจสอบคำฟ้อง ผู้พิจารณาตรวจสอบคำฟ้อง แล้วมีคำสั่ง รับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง ๒.๒ หากรับฟ้อง ให้มีการไต่สวนมูลฟ้องจาก พยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมี ความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย	๒. ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา ๒.๑ ตรวจสอบคำฟ้อง ผู้พิพากษาตรวจสอบคำฟ้อง แล้วมีคำสั่ง รับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง ๒.๒ หากรับฟ้อง ๑. ผู้ฟ้องเป็นอัยการ ไม่ต้องมีการไต่ สวน โดยให้สืบพยานจากพยานหลัก ฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิด หรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย

กฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ฯ	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
วิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้อง ดังนี้ (ก) การไต่สวนมูลฟ้องให้กระทำการเป็นกรลับ (ข) ห้ามมิให้บุคคลผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในบริเวณที่ทำการไต่สวน	๒. ผู้ฟ้องไม่เป็นอัยการ ต้องมีการไต่ สวน ถ้ามีมูล จึงให้สืบพยานจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย
๓. ประเภทของพยานหลักฐาน พยานหลักฐานแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้ ๑. พยานบุคคล ๒. พยานเอกสาร ๓. พยานวัตถุ ๔ พยานผู้เชี่ยวชาญ ผู้พิจารณาไม่มีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่างๆ ได้	๓. ประเภทของพยานหลักฐาน พยานหลักฐานแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้ ๑. พยานบุคคล ๒. พยานเอกสาร ๓. พยานวัตถุ ๔ พยานผู้เชี่ยวชาญ ผู้พิพากษามีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่างๆ ได้
๔. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น	๔. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำผิดให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่หากจำเลยกระทำผิดให้ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามความผิดนั้น

เมื่อได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา ในประเด็นอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์แล้ว พบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกัน ๔ ประการคือ

(๑) กระบวนการฟ้อง (๒) กระบวนการพิจารณา (๓) กระบวนการพิพากษา (๔) กระบวนการระงับโทษ และในประเด็นกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกัน ๔ ประการคือ (๑) องค์ประกอบของการฟ้อง (๒) ขั้นตอนการพิจารณา (๓) ประเภทของพยานหลักฐาน (๔) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย ส่วนรูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์และสังคมไทยจะขอกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป